

Kiedy dyktatura warunkuje przyspieszony rozwój gospodarczy

Marta Kightley*

Nadesłany: 14 stycznia 2019 r. Zaakceptowany: 7 czerwca 2019 r.

Streszczenie

Artykuł porusza tematykę uwarunkowań przyspieszonego rozwoju gospodarczego. Celem artykułu jest pokazanie, że dyktatura jest systemem, który na niskim poziomie rozwoju umożliwia przełamanie defektu koordynacji i tym samym efektywny wzrost. Autorka stwierdza, że dominująca we współczesnej ekonomii teza, iż demokracja jest warunkiem rozwoju gospodarczego, nie ma zastosowania do krajów, które dokonały „skoku gospodarczego”.

W artykule omówiono mechanizm utrzymujący zacofanie ekonomiczne, jak również charakter i wymagania przyspieszonego rozwoju oraz pokazano, że pewne efektywne sposoby przełamywania defektu koordynacji wymagają warunków dyktatury. Kluczową rolę odgrywa tu charakterystyczna dla tego typu ustroju długookresowa perspektywa utrzymania władzy, dysponowanie pełnią narzędzi prawnych i wykonawczych, umożliwiające sprawne wprowadzenie programów rozwojowych oraz tak zwana autonomia państwa, w tym bardzo ograniczona rola wpływu na wprowadzane zmiany opozycji politycznej. Autorka podkreśla, że realizacja przyspieszonego rozwoju gospodarczego wiąże się z podejmowaniem niepopularnych decyzji, takich jak na przykład odkładanie korzystania z owoców wzrostu gospodarczego. Takie decyzje są często niemożliwe w warunkach demokracji. Powodzenie działań prorozwojowej dyktatury zależne jest jednocześnie od rzeczywistych zamierzeń władzy, jej trwałości oraz stosowania właściwej strategii rozwojowej. Argumentacja przedstawiona w artykule oparta jest na przypadku Korei Południowej, należącej do grupy krajów, które osiągnęły największy sukces rozwojowy w XX w.

Słowa kluczowe: przyspieszony rozwój gospodarczy, prorozwojowa dyktatura, gospodarki Azji Wschodniej, defekt koordynacji, ekonomia komparatywna

JEL: O10, O43, P50

* Szkoła Główna Handlowa w Warszawie, Katedra Ekonomii Politycznej i Historii Myśli Ekonomicznej;
e-mail: marta.kightley@sgh.waw.pl.

1. Wstęp

Porównania międzynarodowe nie wskazują jednoznacznie na przewagę któregoś z dwóch systemów politycznych: dyktatury czy demokracji, pod względem efektów ekonomicznych (Przeworski, Limongi 1993). Istnieje wprawdzie przewaga ustroju demokratycznego w krajach o wysokim poziomie PKB na głowę mieszkańca, a względnie więcej krajów słabo rozwiniętych charakteryzuje się ustrojem autorytarnym, jednak nie są jasne ani kierunek, ani nawet istnienie przyczynowości pomiędzy charakterem rządów a poziomem rozwoju gospodarczego (Uk, Tan 2001; Helliwell 1992). Doświadczenie historyczne wskazuje, że w przypadku wielu krajów, w tym krajów Europy Zachodniej, wprowadzenie swobód demokratycznych poprzedzone zostało osiągnięciem znaczącego poziomu rozwoju gospodarczego, a nie jest ich przyczyną (Lipset 1959; Chang 2011; Barro 1996; Glaeser i in. 2004). Tak było również w XX w. w przypadku krajów Azji Wschodniej: Korei Południowej, Tajwanu i Singapuru. Swobody demokratyczne zostały tam wprowadzone chronologicznie po spektakularnym „skoku rozwojowym”.

W ekonomii tymczasem obecnie silnie wybrzmiewa teza przyjęta za przedstawicielami nowej ekonomii instytucjonalnej, że swobody demokratyczne mają podstawowe znaczenie dla rozwoju gospodarczego. North (2005), Acemoglu i Robinson (2014) oraz Acemoglu i in. (2014) podają liczne przykłady ewoluowania i rozwoju gospodarek wybranych krajów, wskazując na uwarunkowania, które do nich doprowadziły. W przekonaniu tych autorów warunkiem rozwoju jest kluczowa rola instytucji demokratycznych, tzw. włączających, a więc takich, które dają możliwość równej partycypacji w sferze gospodarczo-politycznej wszystkim obywatelom¹.

Przywołani autorzy nadają swojej teorii cechy uniwersalności, lecz argumenty przez nich przywoływane nie odnoszą się do sytuacji przyspieszonego rozwoju. Ze swej natury nie jest on efektem zmian o charakterze ewolucyjnym. Przeciwnie – są to zmiany nagłe, powodujące zerwanie ciągłości oraz mające na celu radykalne przeobrażenie i nagłą implementację rozwiązań nastawionych na przyspieszone osiągnięcie kolejnych etapów. Jest to w zamierzeniu radykalna droga na skróty po to, aby w znacznie krótszym czasie osiągnąć to, co ewolucyjnie i względnie powoli osiągały gospodarki większości krajów rozwiniętych. Potwierdza to fakt, że najbardziej spektakularne przykłady przyspieszonego rozwoju gospodarczego wydarzyły się w XX i XXI w. w krajach pozbawionych swobód demokratycznych, takich jak Korea Południowa, Tajwan, Singapur, Chiny.

Równocześnie z ustabilizowaną sytuacją niedorozwoju mamy do czynienia zarówno w krajach charakteryzujących się względnie wysokim poziomem swobód demokratycznych (Indie, Indonezja, Mongolia, Ghana), jak i skrajnie autorytarnych (Korea Północna, część krajów Afryki subsaharyjskiej czy Azji Centralnej).

Celem artykułu jest zatem pokazanie, że dyktatura może być systemem, który na niskim poziomie rozwoju umożliwia przełamanie defektu koordynacji i tym samym pozwala realizować strategię przyspieszonego wzrostu. Kluczową rolę odgrywa tu charakterystyczna dla tego typu ustroju długookresowa perspektywa utrzymania władzy, dysponowanie pełnią narzędzi prawnych i wykonawczych, które umożliwiają sprawne wprowadzenie programów rozwojowych oraz tak zwana autonomia państwa, wyrażająca się ograniczoną rolą opozycji politycznej i brakiem jej wpływu na wprowadzane zmiany.

¹ Kwestię systemu politycznego sprzyjającego przyspieszonemu rozwojowi przemilcza nowa ekonomia strukturalna, stworzona przez byłego głównego ekonomistę Banku Światowego chińczyka Justina Yifu Lina (2012), a bazująca w dużej mierze na doświadczeniach azjatyckich tygrysów.

Warunkiem powodzenia strategii przyspieszonego wzrostu w sytuacji dyktatury są prorozwojowe priorytety władzy oraz jej trwałość, a przede wszystkim konsekwentna realizacja założonych programów rozwojowych.

Analiza przedstawiona w artykule odwołuje się do przykładu rządów generała Park Chung Hee w latach 1961–1979 w Republice Korei (dalej Korea). Dyktatorskie rządy generała Parka stoją bowiem za najbardziej spektakularnym cudem gospodarczym w XX w.

W tym kontekście wyjaśnienia wymagają trzy kwestie, które stanowią treść kolejnych trzech punktów artykułu:

1. Jakie podstawowe mechanizmy ekonomiczne są typowe dla gospodarek słabo rozwiniętych, a jednocześnie zasadniczo odróżniają je od gospodarek rozwiniętych?
2. Czym jest przyspieszony rozwój oraz polityka przyspieszonego rozwoju gospodarczego?
3. Jakie kluczowe elementy polityki prorozwojowej mogą być skuteczniej wdrażane w warunkach dyktatury?

2. Istota mechanizmu odpowiedzialnego za niedorozwój gospodarczy – defekt koordynacji

Ekonomia neoklasyczna, tłumacząc mechanizmy rozwoju, skupia się na podstawowych warunkach umożliwiających wzrost, takich jak: stabilność makroekonomiczna, wysoka stopa oszczędności, postęp technologiczny i rozwój kapitału ludzkiego. Zgodnie z tą teorią spełnienie powyższych warunków sprawia, że nieograniczone siły wolnego rynku będą generować wzrost gospodarczy. Zapewnia ona również o zjawisku konwergencji, a więc sytuacji, w której gospodarki słabiej rozwinięte będą wzrastać relatywnie szybciej od bardziej zaawansowanych ekonomicznie. Odbywa się to za sprawą przepływu kapitału z obszarów, na których jest go relatywnie dużo i dlatego osiąga tam niskie stopy zwrotu, do krajów biedniejszych, gdzie jest on rzadszy, a przez to jego zastosowanie jest bardziej opłacalne.

Rzeczywistość odbiega jednak od przewidywań głównego nurtu ekonomii. Kapitał, wbrew neoklasycznej teorii, przepływa raczej pomiędzy krajami rozwiniętymi, a przyczyną takiego stanu rzeczy są uwarunkowania instytucjonalne. W krajach rozwijających się brak sprawnych instytucji znacznie zwiększa ryzyko i koszty transakcyjne instalacji kapitału w tych krajach. Kraje te są więc mało atrakcyjną perspektywą dla kapitału zewnętrznego.

Wysokie koszty transakcyjne charakteryzujące gospodarki krajów zacofanych gospodarczo powodują utknięcie ich gospodarek na niskim poziomie rozwoju. Utrzymywanie się w długim okresie stanu równowagi na niskim poziomie rozwoju gospodarczego określa się mianem defektu koordynacji lub defektu kooperacji. U źródeł tego defektu leżą najczęściej dominujące reakcje większości uczestników gry rynkowej wynikające z oczekiwań dotyczących decyzji, które podejmować mogą pozostali uczestnicy rynkowi.

Samuel Bowles (2006), posiłkując się przykładem niedorozwoju w Indiach, opisuje ten problem, wskazując na znaczenie oczekiwań w stosunku do zachowań innych, a następnie analizuje przełożenie tych oczekiwań na efekty gospodarcze. Pokazuje na prostej grze *assurance*, jak w zależności od różnych uwarunkowań instytucjonalnych w postaci odmiennych tradycji wioski mogą osiągać wysokie lub

niskie plony, a zasadniczą rolę odgrywa tu utrwalone – skoordynowane lub nieskoordynowane – zachowanie tzw. krytycznej masy rolników².

Defekt koordynacji w postaci pułapki niedorozwoju wynika często z komplementarności działań podmiotów oraz braku wiedzy lub gwarancji dotyczących zachowań pozostałych zaangażowanych podmiotów. Ukazany w przykładzie Bowlesa problem efektów przewidywań dotyczących działań innych podmiotów jest kluczowy w podejmowaniu decyzji w różnych obszarach gospodarki, na przykład w obszarze ważnych dla rozwoju gospodarczego inwestycji. Przewidywania związane z zachowaniem innych mogą zadecydować o podjęciu decyzji o inwestowaniu w produkcję prostych dóbr konsumpcyjnych lub złożonych dóbr inwestycyjnych. Prywatne podmioty, mając do wyboru niewielkie i mniej opłacalne inwestycje, których sukces w małym stopniu zależy od działania innych podmiotów, lub bardzo zyskowne inwestycje wymagające dużych nakładów, ale w dużej mierze uzależnione od działania innych podmiotów, wybiorą te pierwsze. Działanie takie jest w pełni racjonalne w sytuacji ryzyka, gdy nie wiadomo, jak postąpią inni gracze rynkowi. W mechanizmie tym należy zatem wyróżnić dwa powiązane ze sobą aspekty. Pierwszy to ten, że w gospodarkach słabo rozwiniętych brak jest instytucji formalnych i nieformalnych ograniczających ryzyko prowadzenia działalności gospodarczej, a więc występują wysokie, często zaporowe koszty transakcyjne. Z kolei drugi aspekt dotyczy braku możliwości skoordynowania przez przedsiębiorstwa wysokiego poziomu inwestycji; tym samym brak owej koordynacji doprowadza do utrwalenia się równowagi na niskim, zbliżonym do dotychczasowego, poziomie.

Modele ekonomiczne (Hoff, Stiglitz 2001) zakładające możliwość istnienia wielu poziomów równowagi ze względu na komplementarność decyzji inwestycyjnych i istnienie błędów koordynacji wykazują, że w sytuacji niskiego poziomu inwestycji ingerencja państwa może prowadzić do uzyskania „lepszyc” efektów ekonomicznych. Państwo może zachęcać do zachowań, które spowodują przejście do równowagi na wyższym poziomie. Może też minimalizować ryzyko, czyli przeciwdziałać utknięciu gospodarki w „gorszej” równowadze z powodu obawy inwestorów przed zbyt wysokim ryzykiem. Gałęzie przynoszące szybki zwrot i niewiążące się z nadmiernym ryzykiem nie zawsze pokrywają się z sektorami dającymi ważne efekty zewnętrzne dla gospodarki jako całości. Państwo, modyfikując informację cenową i promując wejście do gałęzi kluczowych czy też gałęzi „przyszłości”, może istotnie wpływać na kierunki alokacji kapitału³. Nakłaniając przedsiębiorstwa do długookresowych inwestycji i strategii marketingowych, państwo może spowodować, że działania te zaowocują korzyścią dla całej gospodarki i wysokimi zyskami w przyszłości.

Wysoki poziom inwestycji, zapewniający bardziej pożądaną społecznie równowagę, jest możliwy tylko wtedy, jeśli przedsiębiorcy są przekonani, że pozostałe zaangażowane podmioty również dokonają

² Wioski, w których wszyscy wcześniej obsiewają swoje działki, są dostatnie, ale tam, gdzie nie ma takiego zwyczaju, obsianie pojedynczego pola wcześniej powoduje całkowitą utratę zbiorów, ponieważ zostaną one zniszczone przez ptaki. Przy dużej ilości ptaków mamy niewielki obszar obsianych arealów. W sytuacji braku pewności, co zrobią inni, opłacalne jest więc obsiewanie przez jednostkę pola późno. Konsekwencją jest ustalenie się niskiej równowagi i ubóstwo mieszkańców całej wioski. Tabela przedstawia wypłaty dla poszczególnego rolnika w przypadku obsiewania pól wcześniej lub późno w zależności od zachowań innych.

	Wcześniej	Późno
Wcześniej	4,4	0,3
Późno	3,0	2,2

Gdyby wszyscy obsiewali swoje działki wcześniej, wówczas wypłata dla wszystkich wyniosłaby 4,4. Ponieważ większość rolników zakłada, że sąsiedzi nie obsięją działek wcześniej, dlatego, aby nie ponieść straty, podejmują decyzje o późniejszym zasiewie. W konsekwencji każdy uzyskuje dwukrotnie niższą wypłatę (2,2), a wioska na trwałe wpada w pułapkę niskich plonów.

³ Np. poprzez ulgi podatkowe, preferencyjne kredyty, pomoc w eksporcie, wsparcie w nabywaniu nowoczesnych technologii.

dużych inwestycji. Potrzebne jest w takiej sytuacji wytworzenie tak zwanego punktu skupienia (ang. *focal point*), czyli domyślnego przekonania większości przedsiębiorców o korzyściach z wysokiego poziomu inwestycji. Wysoki poziom inwestycji właściwie skoordynowany przez państwo pozwala wygenerować stabilną równowagę odpowiadającą wysokiemu poziomowi produkcji, zatrudnienia i warunków życia. Przedsiębiorcy funkcjonujący w krajach rozwiniętych charakteryzujących się dużą aktywnością gospodarczą, wysokim poziomem kapitału społecznego i niskimi kosztami transakcyjnymi w naturalny sposób są skłonni wybierać wysoki poziom nakładów inwestycyjnych, dający duży zwrot. Ich powszechne wysokie oczekiwania w stosunku do partnerów biznesowych prowadzą do osiągnięcia wysokiej równowagi. Doświadczenie pozwala im ufać, że inni przedsiębiorcy, tak jak dotychczas, będą w przyszłości także dużo inwestować, co pozwala na ukształtowanie się punktu skupienia na wysokim poziomie decyzji inwestycyjnych. Działanie oparte na oczekiwaniu wysokiego punktu skupienia decyzji inwestycyjnych w skali makro jest równocześnie obciążone znacznie niższym ryzykiem w skali mikro.

W przeciwieństwie do krajów wysoko rozwiniętych kraje rozwijające się charakteryzują się niskim poziomem inwestycji i niskim zasobem kapitału społecznego oraz ogólnie wysokimi kosztami transakcyjnymi. Skutkiem tego jest nie tylko, często uzasadniony, brak zaufania do partnerów gospodarczych, co znacznie utrudnia prowadzenie działalności gospodarczej, ale także to, że podejmowane decyzje skupiają się głównie na perspektywie krótkookresowej. W takich przypadkach rynek nie doprowadza do wyboru strategii prowadzących do długookresowego wzrostu nakładów na działalność gałęzi o wysokich kosztach stałych, a więc charakterystycznych dla nowoczesnego przemysłu. Dla uczestników takiej gry rynkowej ryzyko ponoszenia dużych nakładów inwestycyjnych jest zbyt wielkie. Zwyczaj i doświadczenie, a w konsekwencji oczekiwania podmiotów działających w krajach rozwijających się powodują, że punkt skupienia dla decyzji inwestorskich w takiej sytuacji utrzymuje gospodarki tych krajów na niskim poziomie rozwoju.

Zmianę tej sytuacji może spowodować działanie państwa poprzez krótko- i średniookresowe strategie. W krótkim okresie polegają one na planowaniu i koordynowaniu wysokiego poziomu inwestycji oraz redukcji ryzyka dla podmiotów zaangażowanych w realizację takich planów. W średnim okresie nastawione są na programy zmierzające do budowania kapitału ludzkiego i społecznego oraz wspierania rozwoju odpowiedniej infrastruktury instytucjonalnej. W obu przypadkach państwo ogranicza koszty transakcyjne działalności przedsiębiorstw. W pierwszym przypadku bezpośrednio redukując ryzyko i asymetrię informacji, w drugim zaś pośrednio, wspierając tworzenie się odpowiednich instytucji. Państwo wkracza więc tam, gdzie warunki niedorozwoju pozostawiają luki lub bariery instytucjonalne ograniczające możliwości wzrostu gospodarczego⁴. Osiągnięcie wysokiego poziomu rozwoju gospodarczego i kapitału społecznego pozwoli w przyszłości ograniczyć zakres defektów koordynacji, a co za tym idzie wyeliminować potrzebę bezpośredniej ingerencji państwa w działanie rynku.

3. Przyspieszony rozwój i polityka przyspieszonego rozwoju

Przyspieszony rozwój gospodarczy oznacza osiągnięcie przez daną gospodarkę wysokiej stopy wzrostu gospodarczego, którego konsekwencją jest wzrost PKB *per capita*, przesuujący gospodarkę znacznie szybciej do kolejnych kategorii dochodowych w stosunku do tego, w jakim horyzoncie czasowym

⁴ Mogą to być: słabo działający system bankowy, ubezpieczeniowy, brak efektywnego popytu na produkty zaawansowanych technologii, braki w łańcuchach produkcyjnych itd.

osiągały te etapy inne kraje rozwinięte. I tak, w Korei średnioroczny wzrost gospodarczy w latach 60. i 70. XX w. wynosił 8,4%. Według danych Banku Światowego wzrost gospodarczy Korei w tym okresie był dwukrotnie wyższy zarówno od średniej globalnej, jak i średniej dla grupy krajów o niskim i średnim poziomie dochodu. Najlepiej koreański skok rozwojowy obrazuje fakt, że w tym okresie kraj przesunął się ze 101. pozycji na świecie pod względem PKB *per capita* na poziomie niespełna 100 dol. w cenach bieżących, na pozycję 49., którą dawało 1510 dol. PKB *per capita* również w cenach bieżących. Był to niespotykany skok w zamożności z grupy tak ubogich krajów jak Bangladesz, Etiopia, Uganda czy Togo do grupy państw zaawansowanych w rozwoju gospodarczym. Zupełnie inna była też struktura gospodarki tego kraju. Z gospodarki opartej na rolnictwie, o niewielkim udziale przemysłu lekkiego w produkcji Korea stała się ważnym producentem przemysłowym, odnoszącym sukcesy w segmentach, które zarezerwowane były dotychczas dla krajów rozwiniętych. Wartość eksportu wyrażona w dolarach w omawianym dwudziestolecu wzrosła ponad 300-krotnie.

Efektywna polityka przyspieszonego rozwoju ma cechy przełamywania defektu koordynacji. Stwarza warunki do osiągnięcia przez gospodarkę wysokiego poziomu aktywności w sytuacji, w której siły wolnego rynku w zbliżonym przedziale czasu by do tego nie doprowadziły. Polityka ta zakłada koordynację inwestycji w gospodarce, przeprowadzając ją przez kolejne etapy rozwoju od produkcji lekkiej po najnowsze technologie. Jednocześnie ogranicza się ryzyko oraz szeroko pojęte koszty transakcyjne dla przedsiębiorstw uczestniczących w realizacji planów rozwojowych. Prowadzi to do osiągnięcia wysokiego wzrostu gospodarczego.

Powtarzanie ścieżki rozwojowej krajów rozwiniętych wynika z początkowego, niskiego poziomu posiadanych technologii, kapitału i wykształconej siły roboczej. Pokonywaniu kolejnych etapów rozwoju towarzyszy proces uczenia się, adoptowania i rozwijania coraz bardziej zaawansowanych technologii oraz kształcenia kadry pracowniczej. Celem ostatecznym jest oparcie funkcjonowania gospodarki na produkcji o najwyższej wartości dodanej, co łączy się z zajęciem przez produkcję krajową wysokiej pozycji na rynku światowym wśród producentów dóbr zaawansowanych technologicznie.

Do podstawowych narzędzi realizacji takiej polityki należy:

- a) organizowanie kapitału,
- b) koordynowanie procesu inwestycyjnego,
- c) zapewnienie efektywności tych inwestycji.

Ad a. Kraje na niskim poziomie rozwoju charakteryzują się małą ilością kapitału inwestycyjnego, programy przyspieszonego rozwoju wymagają natomiast wysokiego poziomu inwestycji. Kluczowe jest więc pozyskiwanie dużej ilości kapitału. Otwarcie się kraju na inwestycje zagraniczne może nie być wystarczające, z powodów instytucjonalnych kapitał płynie bowiem głównie do krajów rozwiniętych. W przypadku Korei lat 60. i 70. kapitał pochodził w dużej mierze ze zorganizowanych przez państwo pożyczek zagranicznych oraz z czasem coraz większych oszczędności wewnętrznych podążających za wzrostem gospodarczym. Zainteresowanie prywatnego kapitału zagranicznego Koreą było w tym czasie stosunkowo niewielkie.

Ad b. W Korei w okresie rządów Park Chung Hee zrealizowano cztery plany 5-letnie, wpisujące się w realizację dwóch etapów rozwoju. Pierwszy etap lat 60. XX w. opierał się na stworzeniu podstaw przyszłego rozwoju. Inwestowano w takie sektory, jak energetyczny czy budowlany, oraz tworzone in-
frastrukturę przyszłego rozwoju. Doprowadzono do wzrostu zatrudnienia. Kluczowym jednak jego elementem był rozwój przemysłu lekkiego nastawionego na eksport. Drugim etapem przeprowadzonym

w latach 70. XX w. był rozwój przemysłu ciężkiego, chemicznego oraz zaawansowanych technologii. Główną rolę w tworzeniu planów odegrała Rada ds. Planowania Ekonomicznego, a następnie pałac prezydencki.

Ad c. Dokonania ekonomii instytucjonalnej potwierdzone doświadczeniami krajów Bloku Wschodniego pokazują, że oparcie programu przyspieszonego rozwoju na przedsiębiorstwach państwowych oraz wyeliminowanie rynku i konkurencji prowadzi do pojawienia się chronicznego problemu niskiej efektywności takiej gospodarki. Ekonomia instytucjonalna wyraźnie dowodzi wyższości własności prywatnej nad państwową pod względem efektów ekonomicznych. Wynika to w dużej mierze ze zjawiska agencji, typowego dla struktur hierarchicznych. Pojawia się ono w sytuacji braku ścisłego powiązania materialnego interesu głównego decydenta, którym jest państwowy właściciel, z efektami działalności pojedynczego przedsiębiorstwa. Konkurencja rynkowa oznacza, że klientów zdobywają przedsiębiorstwa, które oferują tańsze i lepsze produkty. Mechanizm ten zatem wymusza postęp technologiczny oraz obniżanie kosztów produkcji, co jest kluczowym zagadnieniem z perspektywy efektywności funkcjonowania gospodarki.

Koreańskie plany rozwojowe osiągnęły sukces, ponieważ ich realizacja została powierzona przedsiębiorstwom prywatnym. Dodatkowo wymuszano wysoki poziom konkurencyjności ich produkcji przez ustanowienie wysokiego poziomu eksportu jako warunku partycypowania przedsiębiorstw w korzyściach związanych z uczestnictwem w realizacji planów rozwojowych. Obydwa elementy, tj. prywatny charakter przedsiębiorstw oraz orientacja proeksportowa, były kluczowe z perspektywy efektywności planów rozwojowych. Doświadczenia historyczne wskazują, że w długim okresie brak bodźców do bogacenia się opartych na prywatnej własności, wzrost kosztów agencji oraz wyeliminowanie mechanizmu rynkowego prowadzą do wysokich kosztów produkcji, niskiej jakości towarów oraz zaniku innowacyjności. Oparcie realizacji planów rozwojowych na dużych, rodzimych prywatnych przedsiębiorstwach – tzw. czebolach – zapobiegło wystąpieniu tych negatywnych zjawisk. Komplementarnym wobec własności prywatnej narzędziem, stale wymuszającym wzrost efektywności, jest rynek. Z tej perspektywy kluczowy był silnie proeksportowy charakter koreańskiej polityki. Zmiany poziomu eksportu w latach 60. i 70. przekraczały średniorocznie 30%, a w niektórych latach sięgały nawet 60–70%. Narzucony przez państwo przymus realizowania wysokich kwot eksportowych oznaczał nie tylko możliwość wykorzystania efektów skali, dostęp do obcych walut warunkujących import surowców i dóbr kapitałowych, ale przede wszystkim stałą presję na innowacyjność, wzrost jakości i obniżanie kosztów produkcji. Bez tego elementu planowanie rozwoju, z konieczności przy ograniczonej roli rynku wewnętrznego, mogło zakończyć się utrwaleniem nieefektywnego, skazanego w dłuższym okresie na niepowodzenie, administracyjnego aparatu przemysłowego.

Zasadniczą rolę w realizacji przyspieszonego rozwoju gospodarczego Korei odegrała strategia połączenia koordynacyjnych działań państwa z udziałem prywatnych przedsiębiorstw oraz rynku, w tym przede wszystkim rynku zewnętrznego. Skuteczność takiej strategii potwierdzają przypadki innych krajów, które dokonały podobnego skoku rozwojowego: Japonii, Tajwanu, Singapuru czy Chin.

4. Dyktatura w procesie przełamywania defektu koordynacji i promowania przyspieszonego rozwoju

Nie każdy rodzaj dyktatury jest w stanie przełamać skutki defektu koordynacji oraz wyprowadzić gospodarkę i społeczeństwo z pułapki niedorozwoju i biedy. Hierarchiczne struktury społeczne oparte

na dyktatorskiej dominacji elit (najczęściej wojskowych) w wielu krajach utrwalają czy wręcz powiększają dysproporcje między władzą a masami. Istota dyktatury sprowadza się do kontroli strategicznych zasobów danego kraju i tylko od niej zależy, czy jest skłonna podzielić się „owocami” z zastosowania tych zasobów z obywatelami czy też nie. Dyktatury skoncentrowane na realizacji własnych, egoistycznych interesów nie są zainteresowane mobilizacją zasobów w celu przełamywania barier rozwojowych i poprawą warunków życia własnych obywateli. Wręcz przeciwnie, takie dyktatury pomimo trwałości i swego rodzaju stabilności swojej władzy nie wykorzystują tego atutu i stają się podmiotem eksploatującym własne społeczeństwo.

Możliwy jest jednak wariant alternatywny, w którym walor trwałości władzy (utrzymywanej najczęściej metodami siłowymi) może być wykorzystany do mobilizacji zasobów w imię dobrobytu społecznego. Taką ścieżkę rozwoju wybrały dyktatorskie rządy Park Chung Hee w Korei Południowej. Aby przyspieszony skok rozwojowy był jednak możliwy, muszą być spełnione równocześnie trzy warunki. Pierwszy to względna trwałość i stabilność władzy w dłuższym okresie. Drugi to długookresowa perspektywa realizacji celów strategicznych. Trzeci to szczerze, prorozwojowe intencje władzy w kategoriach interesu społecznego.

4.1. Długookresowa perspektywa rozwoju i krótkookresowe koszty

W literaturze głównym argumentem wspierającym tezę o potencjalnie pozytywnej roli systemu autorytarnego dla rozwoju gospodarczego jest ułatwienie przesunięcia zasobów w kierunku inwestycji kosztem bieżącej konsumpcji (Huntington 1968). Znaczne ograniczenie wolności demokratycznych ułatwia prowadzenie polityki, która w krótkim okresie obciąża dużym kosztem przeciętnego obywatela. W systemie demokratycznym próba wspierania takiej polityki przez państwo może zakończyć się przy pierwszej próbie reelekcji.

W szerszym ujęciu mobilizacja kapitału do realizacji przyspieszonego rozwoju w Korei opierała się na szeregu niepopularnych decyzji dotyczących zarówno zasobów wewnętrznych, jak i tych pochodzących z zagranicy. Mobilizacja środków wewnętrznych polegała z jednej strony na ograniczaniu dostępu do dóbr konsumpcyjnych, w tym importowanych dóbr luksusowych, z drugiej zaś na ograniczaniu wzrostu wynagrodzeń, ograniczaniu praw pracowniczych oraz redukcji społecznej ochrony obywateli i pracowników.

W sytuacji ograniczonych zasobów wewnętrznych przyspieszony rozwój wymagał również dostępu do szerokiego strumienia finansowania z zagranicy. W przypadku Korei udało się to uzyskać w wyniku podjęcia dwóch skrajnie kontrowersyjnych społecznie decyzji. Jedna oznaczała pojednanie ze zniechęconym wrogiem, druga wysłanie na wojnę 320 tys. żołnierzy. W 1965 r. Korea nawiązała stosunki dyplomatyczne ze swoim byłym okupantem – Japonią, co spowodowało uzyskanie wysokich reparacji oraz dostęp do nisko oprocentowanych kredytów. Była też drugim pod względem liczebności wojsk krajem trzecim uczestniczącym w wojnie w Wietnamie. Przyłączenie się do wojny po stronie Wietnamu Południowego pociągnęło za sobą ogromną pomoc amerykańską dla Korei, w postaci zarówno finansowej, jak i technologicznej.

Koordynowanie procesu inwestycyjnego to z jednej strony tworzenie planów rozwojowych, z drugiej natomiast skuteczne egzekwowanie rezultatów. Plany rozwojowe zakładające przyspieszone osiągnięcie wysokiego poziomu rozwoju muszą być rozpisane na dekady. Kolejne plany pięcioletnie

następujące logicznie po sobie umożliwiają transformację gospodarki do poziomu zaawansowanego pod warunkiem możliwości wdrożenia ich całej serii. W przypadku Korei trwało to w sumie ponad trzy dekady. Demokratyczna procedura wyborów oznacza rotację decydentów w rytmie kilkuletnim oraz niemal pewny brak ciągłości długookresowej polityki ekonomicznej. W warunkach demokracji i zmienności władzy trudno jest realizować strategiczne cele wymagające w pewnych okresach daleko idących wyrzeczeń ze strony społeczeństwa. Wolności demokratyczne wraz ze swobodą debaty publicznej umożliwiają bowiem kontestowanie planów rozwojowych i występowanie przeciwko działaniom rządu wspierającego przemysł kosztem pracownika. Zapewnienia przez stronę rządową o korzystaniu w przyszłości z owoców wzrostu przy nasilonej i łatwej do przewidzenia krytyce oponentów politycznych będą zbyt słabym argumentem, by utrzymać władzę.

Drugi z zarysowanych aspektów koordynowania procesu inwestycyjnego dotyczy skutecznego egzekwowania rezultatów. Jest on szczególnie istotny w sytuacji, w której realizacja planów inwestycyjnych należy do sektora prywatnego. Tu pojawia się bowiem problem pokusy nadużycia. Państwo koreańskie wyznaczało obszary inwestycji, pomagało w dostępie do technologii i wykwalifikowanych ekspertów, ułatwiało zbyt oraz dodatkowo, aby osiągnąć efekty skali wybranych typów produkcji, ustalało monopole. W takiej sytuacji łatwo mogło dochodzić do nadużyć czy też swego rodzaju oportunistów. Właściciel uczestniczącego w planach prywatnego przedsiębiorstwa mógł przecież czerpać korzyści wynikające ze wsparcia państwa, nie angażując się w pełni w osiągnięcie planowanych efektów. Zasadniczym narzędziem kontroli i dyscyplinowania zachowań prywatnych partnerów był w Korei państwowy system bankowy. Przedsiębiorstwa realizujące plany rozwojowe oraz osiągające wysokie wskaźniki eksportu mogły liczyć na stały dostęp do nisko oprocentowanych kredytów. Te zaś, które zawodziły i uległy pokusie korzystania z ochronnego parasola pomocy państwowej w celu uzyskania swoich własnych korzyści, natychmiast były od nich odcinane.

Samą nacjonalizację banków, która odbyła się wkrótce po przejściu władzy przez Parka, można zaliczyć do decyzji potencjalnie trudnych do przeprowadzenia w warunkach demokracji. Sprzeciw grup poszkodowanych byłby paliwem do walki politycznej z rządem, a ewentualna kompensata niezwykle kosztowna. Kontrowersyjne jest również udzielanie preferencyjnych kredytów, nie wspominając o doborze uprzywilejowanych partnerów do współpracy. W Korei bowiem uczestnikami programów rozwojowych ze strony sektora prywatnego były wybrane i wspierane przez państwo duże przedsiębiorstwa. Decyzja o oparciu rozwoju na dużych, krajowych podmiotach wynikała z jednej strony z możliwych do uzyskania korzyści skali przez duże przedsiębiorstwa, z drugiej zaś z łatwości kontrolowania krajowych podmiotów poprzez dostęp do kredytu.

Wśród argumentów wskazujących na wyższość systemu demokratycznego nad autorytarnym w kontekście rozwoju gospodarczego pojawia się często argument dotyczący ochrony praw własności. W świetle ekonomii instytucjonalnej gospodarka, w której prawa te nie są dostatecznie chronione, nie będzie mogła się rozwijać, bo osłabiony zostanie podstawowy bodziec, dla którego człowiek podejmuje działalność gospodarczą. Nie ma zgody w literaturze co do wyższości demokracji nad dyktaturą również i w tym względzie (Przeworski, Limongi 1993). Doświadczenie koreańskie pokazuje, że tu zażyła wiarygodność dyktatora jako tego, który ustala nowe prawa i swoją osobą je gwarantuje.

W końcu główna zasada koreańskiego cudu gospodarczego, a więc sojusz pomiędzy wybranymi prywatnymi przedsiębiorstwami a państwem, nie byłaby możliwa do realizacji w warunkach demokracji. Pytanie, dlaczego prywatne przedsiębiorstwa miałyby dobrowolnie zaangażować się we współpracę z państwem w imię realizacji egzotycznych i ryzykownych planów rozwojowych i realizować je jeszcze

z pasją, jest tu zasadnicze. Państwo wyznaczało kierunki rozwoju, których podmioty prywatne na tym etapie rozwoju nigdy by samodzielnie nie wybrały. Przedsiębiorstwa niemające żadnego doświadczenia w produkcji, której uruchomienia wymagała realizacja programu rozwojowego, podejmowały się tych zadań pomimo nieznanego ryzyka związanego z partycypacją w państwowych programach.

Odpowiedź, dlaczego tak się działo, wymaga zrozumienia wyjściowych warunków niedorozwoju. Państwo, proponując współpracę najbardziej utalentowanym przedsiębiorcom, obiecało redukcję kosztów transakcyjnych, które w przeszłości ograniczały ich aktywność gospodarczą i były bezpośrednią przyczyną niskich i słabej jakości inwestycji. Państwo działało dwutorowo. Otwierało dostęp do taniego kredytu i w ten sposób koordynowało proces wchodzenia wybranych przedsiębiorstw do określonych gałęzi produkcji. Z drugiej strony świadczyło pomoc w pozyskiwaniu nowoczesnych technologii i aktywnie uczestniczyło w poszukiwaniu rynków zbytu. Realizacja przyspieszonego rozwoju zakłada inwestowanie w coraz bardziej złożone procesy produkcyjne, długie okresy doskonalenia technologii i przebijania się z własną produkcją na rynkach światowych. Prywatni partnerzy państwa mieli obiecać wsparcie, ale podejmowali również ogromne ryzyko, ponieważ działali na własny rachunek. Brak sukcesu w realizacji ustalonych i wyśrubowanych celów eksportowych oznaczał odcięcie od kredytu bankowego i w konsekwencji upadek całego przedsiębiorstwa. Sukces wymagał więc działań podejmowanych ze względu na długi horyzont czasowy i gwarancję pewności, że państwo spełni złożone obietnice. Te dwa elementy były kluczowe dla powodzenia idei sojuszu rozwojowego związanego pomiędzy sektorem prywatnym i państwem. Dyktator ma z jednej strony pełnię władzy, a więc może użyć wszelkich narzędzi, żeby spełnić złożone obietnice, z drugiej zaś strony działa w długiej perspektywie czasu, nieograniczonej demokratycznym procesem rotacji decydentów. Przekonania przedsiębiorców co do przyszłej sytuacji gospodarczej i pewność stabilności ram ich przyszłego funkcjonowania bezpośrednio kształtują decyzje inwestycyjne. Park Chung Hee zdobył zaufanie prywatnych partnerów i ze swojej strony gwarantował realizację obietnic. Kolejne lata jego rządów i realizacja pierwszego etapu uprzemysłowienia potwierdzały wiarygodność obietnic i stabilność warunków funkcjonowania. Taka sytuacja przyczyniała się do redukcji niepewności i powodowała, że prywatne przedsiębiorstwa angażowały się na niespotykaną skalę w realizację drugiego etapu planów rozwojowych prowadzących do stworzenia niezwykle kapitałochłonnych gałęzi przemysłu ciężkiego i chemicznego.

4.2. Zasady trwałości władzy autorytarnej i wiarygodność prorozwojowych intencji

Dowód na to, że system autorytarny ma przewagę nad demokratycznym we wprowadzaniu w życie polityki przyspieszonego rozwoju, opiera się na dwóch podstawowych założeniach:

a) władza autorytarna jest trwalsza od demokratycznej;

b) władza autorytarna rzeczywiście ma na celu realizację przyspieszonego rozwoju i jest w tym zdeterminowana.

Ad a. Obalenie dyktatora jest trudniejsze niż odwołanie demokratycznie wybranych władz, ale nie jest niemożliwe⁵. Trwały system autorytarny to taki, którego obywatele nie podejmują efektywnych

⁵ Osobną kwestią jest przekazywanie władzy po śmierci dyktatora. Tematyka ta jest poruszana w literaturze między innymi przez Olsona (1993) i wykracza poza ramy artykułu nakreślone przez około 20–30-letni okres koreańskiego skoku gospodarczego.

prób jego obalenia, ponieważ są przekonani, że próby te nie mają szans powodzenia, a oni sami w wyniku niepowodzenia takiej próby musieliby zapłacić bardzo wysoką cenę, bądź też nie oceniają dyktatora na tyle negatywnie, aby podjąć próbę jego obalenia. Trwałość władzy autorytarnej wydaje się więc opierać na dwóch filarach: po pierwsze, kontroli społeczeństwa przez rozbudowany aparat inwigilacji i terroru oraz po drugie – w bardziej miękkich odmianach autorytaryzmu – na rzeczywistej, znaczącej poprawie dobrobytu obywateli⁶. Tu zasadniczą rolę odgrywa punkt odniesienia, do którego porównuje się dyktatorsko rządzone społeczeństwo. Jest nim kombinacja doświadczenia historycznego oraz porównanie z sytuacją w bliskich kulturowo krajach ościennych. Władza, która zapewnia wyższy poziom zamożności niż w przeszłości i w porównaniu z krajami odniesienia, nie będzie powszechnie kwestionowana. Przeciwnie, zyskuje w ten sposób legitymizację. Współcześnie krajem, w którym władza autorytarna opiera się prawie wyłącznie na terrorze oraz skrajnym ograniczeniu dostępu do informacji, jest Korea Północna. Jednocześnie dyktator wyraźnie komunikuje społeczeństwu przyczyny trudnej sytuacji materialnej, tłumacząc ją zagrożeniem zewnętrznym i potrzebą rozwijania kosztownych programów jądrowych. Uniknięcie potencjalnie fatalnej w skutkach możliwości porównania efektów ekonomicznych, bardzo słabo wypadających na tle świata zewnętrznego, zapewnia się w Korei Północnej przez pełne zaangażowanie aparatu państwowego w utrzymanie szczelnej blokady informacyjnej. Przypadkiem drugim są dzisiejsze Chiny, w których aparat represji odgrywa ważną rolę w utrzymywaniu kontroli społecznej; jest on jednak nieporównanie łagodniejszy niż w Korei Północnej. Efekty ekonomiczne gospodarki chińskiej zarówno w perspektywie historycznej, jak i regionalnej – na przykład w porównaniu z demokratycznymi Indiami – wypadają zdecydowanie na korzyść władzy.

W przypadku Korei Południowej lat 60. i 70. XX w. dyktator przejął władzę po kilkuletnim, nieudanym okresie funkcjonowania demokracji. W 1961 r., osiem lat po zawieszeniu broni w wojnie koreańskiej, gospodarka kraju była w katastrofalnym stanie. Występowało bardzo wysokie bezrobocie i głód. Park Chung Hee objął władzę pod hasłami wyciągnięcia kraju z ubóstwa i obietnic dotrzymał. Znaczna część społeczeństwa go popierała. W cyklu pięcioletnim odbywały się wybory wymuszane przez Stany Zjednoczone, które Park i jego partia wygrywali. Wybory były przeprowadzane w warunkach ograniczonych swobód demokratycznych, a sam Park po wprowadzeniu zmian w konstytucji mógł dożywotnio ubiegać się o ten urząd. Wybory były z jednej strony wentylem bezpieczeństwa, z drugiej zaś wyraźnie pokazywały, że ludziom żyło się rzeczywiście coraz lepiej. Za chleb skłonni byli zapłacić cenę swobód demokratycznych, jak również zbrodni popełnianych na przedstawicielach opozycji. W przypadku mieszkańców Korei Południowej, Tajwanu, Singapuru czy też z innego kręgu kulturowego, jak na przykład Chile Augusto Pinocheta, rosnący poziom życia legitymizował reżimy, których sukcesy gospodarcze jaskrawo wyróżniały się na tle sytuacji w krajach najbliższych sąsiadów. Pozytywną ocenę generała Park Chung Hee napisała również historia. Jest on najczęściej wskazywany jako najlepszy prezydent w historii kraju. Co więcej, szczególnie dobrze oceniany jest przez tych, którzy pamiętają jego rządy. W 2012 r. w pełni demokratyczne wybory prezydenckie wygrała córka dyktatora. Wygraną zawdzięczała w dużej mierze pozytywnemu wizerunkowi ojca jako prawdziwego męża stanu, uznawanemu przez znaczną część społeczeństwa. Jeszcze bardziej dobitnym przykładem bardzo pozytywnego odbioru społecznego „prorozwojowego” dyktatora jest niedawno zmarły singapurski dyktator Lee Kwan Yew, uważany przez mieszkańców tego państwa za niekwestionowanego bohatera narodowego i postać światowego formatu. Co charakterystyczne, kraj cieszący się jednym z najwyższych PKB *per capita* na świecie do dnia dzisiejszego rządzony jest przez partię byłego dyktatora z jego synem na czele. Rzą-

⁶ Treisman (2011) wskazuje na pozytywny wpływ wzrostu gospodarczego na stabilność dyktatur w krótkim okresie.

dom jego nadal towarzyszą warunki ograniczonych swobód demokratycznych. Szacunkiem i wdzięczną pamięcią znacznej części społeczeństwa cieszy się również tajwański dyktator odpowiedzialny za przyspieszony rozwój kraju – Czang Kaj-szek.

Ad b. Przyspieszony rozwój w warunkach dyktatury może się odbyć tylko wtedy, gdy będzie realizowany jako priorytet państwa. Warunek ten jest jednak rzadko spełniany. W przypadku wielu władców autorytarnych działania w sferze gospodarczej są tylko środkiem do tego, by wzbogacili siebie i związane z nimi wąskie grupy interesu. Odbywa się to najczęściej w sposób grabieżczy, kosztem reszty społeczeństwa. Zawłaszczanie pozwala na szybkie bogacenie się, a utrzymywanie na skraju przeżycia reszty społeczeństwa często jest w interesie rządzących. Doskonałym przykładem takiej dyktatury były dekady rządów Roberta Mugabe w Zimbabwie. Ekonomia instytucjonalna (Olson 1993), wykazując niższą efektywność ekonomiczną dyktatur niż demokracji, podkreśla rolę mechanizmu politycznego, który determinuje wielkość dochodów budżetowych oraz wyznacza zakres arbitralności dysponowania tymi dochodami przez rządy. Przyjmuje się, że społeczna kontrola środków publicznych w demokracjach w większym stopniu sprzyja ekonomicznej efektywności niż pozbawione kontroli decyzje dyktatorskie. Na tym tle przykład sukcesów prorozwojowych dyktatur w Azji Wschodniej pokazuje, że model ten nie odzwierciedla całej złożoności realnego świata. W przypadku Korei, Singapuru i Tajwanu uzasadnieniem trwania prorozwojowych dyktatur wydaje się być triada następujących czynników: funkcjonowanie w warunkach poważnych zagrożeń militarnych, potrzeba legitymizacji reżimu oraz ambicja osiągnięcia wysokiej pozycji w regionie. Warunkiem przetrwania wszystkich tych trzech krajów powstałych w II połowie XX w. był sukces gospodarczy. Korea Południowa podobnie jak Tajwan oraz Singapur od momentu powstania funkcjonuje w napięciu militarnym, wszystkie te kraje mają duże i nowoczesne siły wojskowe. Ich możliwości obronne bazują z jednej strony na sojuszu ze Stanami Zjednoczonymi, z drugiej na własnym potencjale obronnym, a ten jest warunkowany ekonomicznie. Dla wszystkich trzech reżimów sukces ekonomiczny był legitymizacją ich funkcjonowania w oczach społeczeństwa. Dla Korei Południowej zagwarantowanie wysokiego poziomu zamożności jej obywateli oznacza prawo do reprezentowania narodu koreańskiego jako całości i kontynuacji historycznej tradycji państwowości wobec Korei Północnej. W przypadku Singapuru i Tajwanu takim punktem odniesienia są Chiny. Trzeci czynnik, bardziej uniwersalny, na który wskazuje Dore (2009), odnosi się do ambicji odgrywania znaczącej roli w regionie, a pośrednio również zapewnienia bezpieczeństwa. Władza w kraju ważnym z punktu widzenia hierarchii regionalnej czy światowej jest bardziej pożądana. Pozycja takiej władzy jest zdeterminowana przede wszystkim potencjałem politycznym i militarnym. Wysoka pozycja na arenie międzynarodowej przekłada się z kolei na efektywność forsowania własnych interesów. Korea Południowa, Singapur i Tajwan mogłyby być marginalizowane na arenie międzynarodowej, gdyby nie ich pozycja gospodarcza. Słyszalność ich głosu wynika w dużej mierze właśnie z ich siły ekonomicznej. Korea Południowa jest członkiem G20, a główne przedsiębiorstwa koreańskie należą do największych na świecie. Singapur jest nie tylko kluczowym portem przeładunkowym, ale także jednym z najważniejszych centrów finansowych świata. Tajwan, którego państwowości oficjalnie większość krajów na świecie nie uznaje, z racji bardzo wysokiej pozycji ekonomicznej jest w stanie skutecznie zabiegać o swoje interesy. Kraje zamożne to kraje, w których splatają się wielkie interesy, co przekłada się na formalne i nieformalne procesy decyzyjne w skali świata i zapewnia bezpieczeństwo.

5. Wnioski

Przykład przyspieszonego rozwoju krajów Azji Wschodniej w II połowie XX w.: Korei Południowej, Tajwanu, Singapuru, Chile w okresie rządów Augusto Pinocheta czy dzisiejszych Chin, każe wątpić w popularną we współczesnej ekonomii tezę, że sukces ekonomiczny uzależniony jest od demokratycznego charakteru architektury instytucjonalnej na danym obszarze. Przeciwnie, w przypadku krajów, które dokonały lub dokonują „skoku rozwojowego”, to warunki systemu autokratycznego stanowią jeden z podstawowych czynników powodzenia takich planów. Uważna analiza przykładu Korei Południowej z lat 60. i 70. XX w. wykazuje, że to, co stanowiło jądro reform, a więc wprowadzenie i koordynacja wysokiego poziomu inwestycji, ich finansowanie, a także zapewnienie ekonomicznej efektywności, wymagało specjalnych środków i metod możliwych do zastosowania jedynie w warunkach ograniczonych swobód demokratycznych. Spojrzenie na utrzymujący się niski poziom aktywności gospodarczej z perspektywy defektu koordynacji i przełamywania go poprzez ograniczanie niepewności i kosztów transakcyjnych wskazuje, że wiarygodny dla sektora prywatnego dyktator może efektywniej zapewniać odpowiednie do rozwoju warunki. Przewaga systemu autorytarnego nad demokratycznym sprowadza się w tym przypadku do dysponowania dłuższym horyzontem czasu wynikającym z trwałości władzy dyktatorskiej, możliwością stosowania niestandardowych środków prawnych i wykonawczych oraz odpornością na naciski ze strony demokratycznej opozycji. Jednakże powodzenie planu przyspieszonego rozwoju uzależnione jest od dwóch podstawowych warunków, które w konfiguracji władzy dyktatorskiej nie zawsze będą spełnione. Pierwszy to rzeczywista i szczerza wola dyktatora realizowania celów przyspieszonego rozwoju, a drugi to wypracowanie właściwej strategii gospodarczej.

Bibliografia

- Acemoglu D., Naidu S., Restrepo P., Robinson J.A. (2014), *Democracy does cause growth*, NBER Working Paper, 20004.
- Acemoglu D., Robinson J.A. (2014), *Dlaczego narody przegrywają*, Zysk i S-ka.
- Barro R.J. (1996), *Democracy and growth*, *Journal of Economic Growth*, 1(1), 1–27.
- Bowles S. (2006), *Microeconomics: Behavior, Institutions, and Evolution*, Princeton University Press.
- Chang H.J. (2011), *Institutions and economic development: theory, policy and history*, *Journal of Institutional Economics*, 7(4), 473–498.
- Dore R. (2009), *Scholars and preachers*, *The IDS Bulletin*, 9, 12–15.
- Glaeser E.L., La Porta R., Lopez-de-Silanes F., Shleifer A. (2004), *Do institutions cause growth?* NBER Working Paper, 10568.
- Helliwell J.F. (1992), *Empirical linkages between democracy and economic growth*, NBER Working Paper, 4066.
- Hoff K., Stiglitz J.E. (2001), *Modern economic theory and development*, w: G. Meier, J.E. Stiglitz (red.), *Frontiers of Development Economics*, Oxford University Press.
- Huntington S. (1968), *Political Order in Changing Society*, Yale University Press.
- Lin J.Y. (2012), *New structural economics: a framework for rethinking development and policy*, World Bank Publications, 2232, June, The World Bank.

- Lipset S.M. (1959), Some social requisites of democracy: economic development and political legitimacy, *American Political Science Review*, 53(1), 69–105.
- North D. (2005), *Understanding the Process of Economic Change*, Princeton University Press.
- Olson M. (1993), Dictatorship, democracy, and development, *The American Political Science Review*, 87(3), 567–576.
- Przeworski A., Limongi F. (1993), Political regimes and economic growth, *The Journal of Economic Perspectives*, 7(3), 51–69.
- Treisman D. (2011), *Income, democracy, and the cunning of reason*, NBER Working Paper, 17132.
- Uk H., Tan A.C. (2001), Democracy and economic growth: a causal analysis, *Comparative Politics*, 33(4), 463–473.

When dictatorial rule determines accelerated economic growth

Abstract

This paper addresses the topic of accelerated economic growth. It is argued that in the case of fast-developing countries it is authoritarian regimes which potentially have better tools to induce economic growth. The author describes the necessary conditions for a developmental dictatorship stressing the real intentions and determination of those in power as well as the appropriate developmental strategy. Describing the mechanisms responsible for underdevelopment, the author identifies coordination failure as a major cause. She describes both the character of and necessary conditions for accelerated economic growth. The key arguments in favour of authoritarian over democratic systems in relation to introducing a fast growth strategy are: a long-term perspective stretching beyond the few year cycles imposed by democratic elections; the full command of both legislative as well as executive policy tools, and limited pressure from public opinion and other interest groups. The author questions the idea which prevails in mainstream economics that democracy is a prerequisite for sound and sustainable economic growth. The analysis is based on the cases of East Asian countries which experienced economic miracles under authoritarian regimes in the XX c.

Keywords: economic development, dictatorship, East Asia economies, coordination failure, comparative economics

